man van 88 jaar, maar al als jongeman van 24 had hij er de droeve ervaring van opgedaan.

Hij staat dan pas twee maanden te BIRDAARD, zijn eerste Gemeente. »Geboren en opgevoed in de mystiek« heeft hij in die maanden schier niet dan »bevinding« gepreekt.

Zijn preeken was 'n getuigen.

'n Getuigen van getuigen van subjectieve, religieuse gemoedservaringen; een spreken uit den drang van, wat hij zelf noemt, »de tot instinct bij hem geworden mystiek;« een jubelen over het, in innig verkeeren met, genieten *in* God, over het *frui Deo*; een zich verlustigen in het aanschouwen van het aanschijn des verzoenden Gods, »welks aanschouwing", zooals onze Leerregels van Dord het zoo innig-teer uitzeggen, »den godvruchtigen zoeter is dan het leven en welks verberging bitterder is dan de dood."

't Spreken uit 't leven.

Maar dan, op het einde dier twee maanden, komt er een keer.

Nog niet de keer in zijn theologisch denken ten aanzien van de *Verbond*sopvatting, maar een keer in zijn wijze van preeken.

* * *

Op zichzelf was dat nog zoo kwaal niet.

De jonge dominee had tot dusver een preekmethode gevolgd, die zeker eenzijdig was; eenzijdig subjectief of onderwerpelijk.

»Ik preekte," dus zag hij het nú in, »meer den Christen dan den Christus;" »legde meer nadruk op den Christus *in ons*, dan op den Christus voor ons."

Zeker »getuigen" zonder meer, is nog geen preeken zooals het behoort.

Maar wat bij zijn nieuwe wijze van preeken, gemeten aan den maatstaf, dien men bij een preek behoort aanteleggen, wel een kwaad was, is de omstandigheid dat Ds. HULST alsnu juist in 'n andere eenzijdigheid verviel, doordat hij voortaan eenzijdig objectief of voorwerpelijk ging preeken.

En dan nog wel uitsluitend *dogmatisch*.

Dit nu was, naar ik niet anders kan zien, een gevolg van zijn opleiding te HOOGEVEEN, waar hij, naar zijn eigen zeggen, »goed gedrild was geworden in de stellige, wederleggende en praktische Theologie"; maar meer ook niet. Noemt hij in zijn GEDENKSCHRIFT zijn bevindelijk preeken of »getuigen"; een »misstand", hij wil, daf zijn lezers zich over dien misstand niet te veel moeten verwonderen: »Ik was wel beter onderwezen te HOOGEVEEN, maar ik was in de mystiek geboren en opgevoed".

Zich van den »misstand" bewust, vraagt hij zichzelf nu af: »Hoe moet ik dan preeken?"

»Het antwoord was: zooals Christus en de Apostelen gedaan hebben. Zij hebben de leer *ontwikkeld* en ik had de ontwikkelde leer slechts te *ontvouwen*, bloot te leggen voor het kleine verstand van mijn hoorders, en niets meer«.

Dit »en niets meer« teekent.

Afgezien nog van de mij ietwat vreemd aandoende, wijl ze mij hoegenaamd geen gedachte aanbiedt, onderscheiding tusschen *ontwikkelen* en *ontvouwen*, komt het mij voor, dat Ds. HULST zich hier min gelukkig uitdrukt.

Het is toch niet geheel juist, dat de verkondiging van Jezus en de Apostelen niets meer is geweest dan het brengen van een »leer", immers tot die verkondiging behoorde ook het »getuigen«.

Maar ook voorzoover die verkondiging, welke Ds. HULST zich bij zijn nieuwe preek-methode ten voorbeeld koos, een leer of een onderwijzing was, schijnt het mij toe, dat hij van dit zijn voorbeeld een niet volkomen heldere voorstelling had. »De *leer* of de onderwijzing van Jezus en de Apostelen bedoelde toch niet alleen kennis bij te brengen omtrent Gods wezen en werken; omtrent Zijn wil voor het saamleven met onze medemenschen; maar ook omtrent hetgeen de Schrifruur noemt »den verborgen omgang" met God.

En door nu uit zijn prediking niet alleen het »getuigen«, maar ook de leer omtrent de *vita spiritualis* of »het geestelijk leven« voortaan te bannen, toont Ds. HULST metterdaad, ook van de *leer* van Jezus en de Apostelen die hij zich ten voorbeeld stelt, een min heldere voorstelling te hebben. Dat hij zich die *leer* dús en alzoo niet dan verminkt of geschonden voorstelt vindt, naar ik meen, zijn oorzaak in zijn opleiding te HOOGEVEEN.

Want, als ik mij nu bezin over FRANCKEN's KERN DER CHRISTELIJKE LEER, hét handboek waaruit Ds HULST te HOOGEVEEN had gestudeerd, dan is de leer die daarin wordt voorgedragen, ook al volgt bij elk der 34 hoofdstukken een BETRACHTING, vrij wel saamtevatten als een leer over het Wezen van God en Zijn Werken, met een kort hoofdstuk waarin over Zijn wil voor het saamleven met onze medemenschen wordt gehandeld. En zoo laat het zich verstaan, dat de leer, die de predikant van BIRDAARD zich voornam »voor het kleine verstand zijner hoorders te ontvouwen", neerkwam op wat men onder de »leer« in enger zin verstaat en die dan samenvalt met de *dogmatiek*.

Hij had het zelf niet anders geleerd.

* * *

Nu behoort het dogmatisch element ongetwijfeld een integreerend deel onzer prediking te zijn.

'n Preek is, in den hoogen zin van het woord, een kunstwerk.

Als het dogmatisch element er in ontbreekt, dan is het evenzeer een onvolkomen, ja een even onbeholpen stuk werk, als de geschilderde of gebeitelde mensch-gestalte waarin het anatomisch element wordt gemist.

Maar niet minder dan het dogmatische, zijn ook het ethische of praktikale, en het mystieke element, haar integreerende bestanddeelen.

Eerst zoo toch is de preek, die »getuigenis", maar óók »leer" of onderwijzing moet zijn, leering in den rijken en ruimen zin van christelijke leer; van leer die hoofd, hand en hart bedoelt te treffen.

De individualiteit van den prediker zal het accentueeren van een dezer drie elementen beinvloeden; iets wat, als het daar maar bij blijft, nog niet is te misprijzen. Van een der predikanten uit de CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK, den reeds lang gestorven, maar te ROTTERDAM nog lang niet vergeten, Ds. KLINKERT, werd mij nog onlangs verteld, hoe juist de »analyse van het geestelijk leven«, aan zijn onverdacht rechtzinnige en zeldzaam praktikale prediking zulk een machtige bekoring gaf. En ook heb ik door heel-eenvoudige menschen meer dan eens hooren vertellen, dat hij in zijn preeken »zoo mooi schilderen kon«.

»Je zag het voor je«.

Dit laatste is zeker geen integreerend bestanddeel van *de* preek.

Het is bijkomstig; maar het is toch niet te versmaden, als dit esthetische bestanddeel er bij komt. Bovendien, niemand minder dan onze Heiland heeft ook zóó gepredikt.

"Denk maar aan »de gelijkenissen."

* * *

Zoo werd dan Ds. HULST, de in de mystiek geborene en opgegroeide, na twee maanden tot een prediker die, als zoodanig, van het »bevindelijke," „van het innige leven" niets meer hebben moest.

Bevreemdend, maar — toch wel verklaarbaar.

Wij hebben daarbij te doen met een gelijksoortige verenging van zijn bewustzijn als waar ik in mijn vorig artikel van sprak, en waarbij dan tegenover één voorstelling, alle andere wegzinken. Nu hij eenmaal overtuigd is, dat de prediking *leer* moet zijn en wel in den zin waarin hij dat, als gevolg van zijn opleiding, verstaat, — denkt hij er zelfs niet meer aan een andere preekmethode te volgen.

En daarbij hebben wij óok te doen met zijn vast karakter. Nu hij eenmaal weet wat hij wil, wil hij ook wat hij weet, en hij bedwingt, hij dringt terug met machtig willen, den drang van zijn „mystiek instinct."

* * *

Maar nu komt hij dan ook tot de droeve ervaring, van het, bij zijn theologische opleiding, »schaars bedeeld zijn ten aanzien van de algemene wetenschappen, waardoor de blik verruimd wordt«.

Hij wil wel enkel den Christus *voor* ons, hij wil wel, zooals de gangbare en toch niet geheel juiste uitdrukking is, »alleen het Woord brengen«, maar willen is nog geen kunnen.

»Des *morgens*,« zoo lees ik zijn GEDENKSCHRIFTEN, was mijn preeken, doorgaans zeer »slecht, in mijn oog althans. Des *middags* over den Catechismus ging het doorgans wat beter, omdat ik in de Theologie het best tehuis was.«

Ook hier, gelijk elders, verstaat hij onder Theologie de dogmatiek.

Het is te begrijpen; want bij zoo'n morgenpreek kwam niet alleen dogmatische kennis, maar, onder meer, ook uitlegkundige vaardigheid te pas.

En daaraan ontbrak het hem juist.

In verband met de tekstverklaring zegt hij teekenend: Ik kon niet diep genoeg zinken en het gevondene niet gemakkelijk genoeg naar boven brengen."

»Zoo tobde ik voort ongeveer twee jaren lang«. p. 52.

Zijn lichaam lijdt er onder; straks ziet hij bleek als een doode; de menschen vragen elkaar of hij de tering heeft.

Toch geeft hij niet op.

»Of het licht of zwaar was, kwam niet in aanmerking. Ik had gezien, dat het moest en daar was het mee uit«.

* * *

Als twee jaren dús voorbij zijn, ziet hij ook *hoe* het moest.

Hij moest studeeren.

'n Diaken te *Birdaard*, schoonzoon van Ds. F. H. DE HAAN, door dezen zelf opgeleid en zóó »wetenschappelijker gevormd dan de meeste predikanten onder ons,« p. 54, — doch die, om dat hij de noodige gaven miste, geen predikant was geworden, — onderwijst hem drie jaren lang in Latijn, Grieksch, Hebreeuwsch, uitlegkunde en geschiedenis.

Zijn tweede Theologische opleiding.

Later trachtte hij zichzelf de beginselen van logika en psychologie eigen te brengen, zonder daarbij de beoefening van zijn lievelingsvak: de dogmatiek, te vergeten. Te FERWERD bewerkt hij haar voor zichzelf en schrijft er 1000 bladzijden van vol; en dan is hij nog niet aan het einde. Eerst te STADSKANAAL, zijn derde standplaats, is hem ook dat, bij een kortere bewerking, gelukt.

* * *

Zoo was dan Ds. HULST reeds te BIRDAARD, doordat hij de prediking van den Christus *voor* ons met die van den Christus *in* ons niet methodisch wist te verbinden, van 'n onderwerpelijken tot een voorwerpelijken, van een eenzijdig mystieken tot een eenzijdig dogmatischen prediker geworden.

Dit raakte echter slechts zijn preek-methode.

Over den keer in zijn theologisch denken ten aanzien van de *Verbond*sopvatting, waarvan ik mij voorgenomen had ook in dit artikel te handelen, in het volgende dat dan mijn slotartikel zal worden. Die keer toch eischt een te breede toelichting, dan dat daarvoor hier nog ruimte zou zijn.

G.

Uit de Pers.

De *Waarheidsvriend* zet de bespreking van wat in en na 1816 de Kerk der vaderen trof, al verder voort.

Nu gaf het blad dit overzicht, als antwoord op de vraag, hoe de tegenwoordige toestand is:

Op gansch onwettige wijze heeft de koning in 1816 aan de Hervormde Kerken dezer landen een bestuursorganisatie opgelegd, die geheel in strijd is met het wezen der Kerk van Christus; die tegen Gods Woord ingaat, en van onberekenbare schade voor de Kerk geweest is en nog is.

Over de *onwettigheid* der kerkelijke organisatie van 1816 is tamelijk wel eenstemmigheid onder de deskundigen.

»Er is een orde van zaken in de Ned. Herv. Kerk tot stand gekomen, die origine et lege onwettig is", erkende de moderne hoogleeraar J. J. Prins in het jaar 1870.

»De wijze waarop de Synode tot stand kwam, was geheel onwettig", zegt van Heineken in het jaar 1868, in zijn dissertatie *De Staat en het Kerkbestuur der Ned. Herv. Kerk sedert het herstel onzer onafhankelijkheid* (Leiden 1868), een scherpe critiek gevend op de handelingen van Koning Willem I.

»De bij Koninklijk Besluit van 1816 No. 1 en 1852 No. 3 bekrachtigde regtementen blijven o.i. niettegenstaande de arresten van den Hoogen Raad van 2 Jan. 1846 en 17 Nov. 1848 altijd *ongrondwettig*«, verzekerde de liberale Mr. K. M. G. de Meyier in zijn *De Staat in betrekking tot het beheer der goederen van de Ned. Herv. Kerk*.

In 1869 schreef Dr. Bronsveld in de *Stemmen voor Waarheid en Vrede*: »het is goed, dat wij allen het eens hooren, welk een *onrecht* onze Kerk door de Regeering van 1816 is aangedaan en hoe *lafhartig* en *ontrouw* onze hoogste kerkelijke besturen dat hebben gedragen" (blz. 1351).

En wanneer men hoort wat Thorbecke in 1846 in de *Gids* schreef, over het feit, dat de hervormden niet vrij geweest zijn om de regeling van 1816 niet aan te nemen, dan mag daaruit met Dr. van Baarsel geconcludeerd worden: »Geen gereformeerde, die met meer kracht de geldigheid der Synodale organisatie kan betwisten, dan in dit artikel door den liberaal Thorbecke is geschied".

Zegt Mr. S. van Houten: »zoolang het kerkelijk leven belemmerd wordt door eene organisatie, welke, hoewel door den rechter tot dusverre bindend gerekend, in een *aangematigd gezag* haren oorsprong heeft« — Prof. Rengers Horn Siccama en Dr. de Jonge van Ellemeet hebben in Stellingen achter hun proefschrift niet minder gesproken van een »aangematigd gezag«, daaruit concludeerend, dat het Algemeen Reglement voor de Ned. Herv. Kerk voor de Kerken niet verbindend is. Stelling III van Dr. de Jonge van Ellemeet luidt: »het Koninklijk Besluit van 7 Jan. 1816 No. 1, invocrende het Algemeen Reglement voor het Bestuur der Nederd. Herv. Kerk was ongrondwettig«. Terwijl stelling IV luidt: »Het Algemeene Reglement voor de Nederl. Herv. Kerk, zooals dit den 23sten Maart 1852 door den Koning goedgekeurd werd, steunt op het Koninklijk Besluit van 1816 en is dus voor de Kerken niet verbindend".

Dat is geheel in den geest van Groen van Prinsterer, die dan ook herhaaldelijk aan de Regeering den eisch stelde van intrekking der Koninklijke Besluiten van 1816 en '52 — gelijk ook tal van antirevolutionairen met hem. Zoo zou op een grondwettigen grondslag gesteld kunnen worden wat op revolutionaire wijze — met op zij zetten van de wettelijke rechten der Kerk — tot stand kwam, zich daarbij dan aansluitend bij hetgeen vóór 1816 bestond. Iets, waarvan Prof. Fabius o.a. getuigt: »het wil mij nog immer voorkomen, dat die weg (n.l. opheffing door de Regeering van de organisatie van 1816/52) juridisch afgesloten is".

Hoe dit laatste zij — de onwettigheid van het Reglement van 1816 wordt erkend door zeer velen — gelijk de Minister van Justitie Nedermeyer van Rosenthal in de zitting van de 2de Kamer van 17 Dec. 1849 ook zeide: »Over de wettigheid van den oorsprong van dat reglement (van 1816) zijn, mijn inziens, dikwijls te reg bedenkingen gemaakt. Ik geloof, dat de classis van Amsterdam, die in 1816 eerbiedig hare bedenkingen tegen dat Reglement inbragt, de zaak uit het juiste oogpunt beschouwde" (Hand. 2de Kamer 1849/50 blz. 161).

Men ziet: mannen van onderscheiden levensbeschouwing, uitgaande van zeer verschillend rechtbeginsel, zijn het hierover roerend eens, dat de organisatie van 1816 onwettig moet worden genoemd, daar zij in strijd met de grondwet door den Koning aan de Kerken is opgelegd, met op zij setting van de rechten dier Kerken in deze.

En dat wordt nu des te ernstiger en is des te meer te betreuren, daar de bestuursorganisatie van 1816 zoo'n ingrijpende verandering gebracht heeft in het kerkelijk leven, en geheel in strijd is met het wezen van Christus' Kerk; daardoor van onberekenbare schade voor haar zijnde.

We zullen dat nader beschouwen.

Zooals we weten, had men vroeger den *Kerkeraad*, de *Classicale vergadering* met hare veelrijdige en gewichtige werkzaamheden, de *Provinciale Synode* en de *Algemeene Synode* — al kwam laatstgenoemde na 1618—19 niet bijeen, dewijl de Overheid om politieke oorzaken zulks niet toestond.

Thans had men, door de regeling des Konings in 1816, behalve den Kerkeraad en de Classicale Vergadering nog gekregen een *Classicaal Bestuur*, een *Provinciaal Kerkbestuur* en *de Synode*.

Een geheel andere regeling dus. En *wat* er nog 't zelfde gebleven was, was toch ook niet meer zooals vroeger.

Want ja — er was nog een kerkeraad en ook bleef de Classicale vergadering. Maar ook deze laatste was *geheel beroofd van de vroegere werkzaamheden*. Wel hadden al de predikanten en een even gelijk aantal ouderlingen der Classis, op den laatsten Woen.dag van *Juni*, gelijk nu nog het geval is, te vergaderen in de hoofdplaats der Classis, maar geen sprake meer van den gewichtigen arbeid van vroeger dagen. Deels aan het Classicaal Bestuur deels aan het Provinciaal kerkbestuur, was bij de nieuwe bestuurs-organisatie toegewezen, hetgeen aan de vroegere Classicale Vergaderingen was opgedragen.

Wat bedroefd weinig was er voor de Classicale vergadering overgebleven!

De heeren predikanten en ouderlingen zaten er eigenlijk voor spek en boonen bij.

Wat ze te doen hadden?

Zij mochten, als er eene vacature was in het Classicaal Bestuur (dat door den Koning voor de eerste maal benoemd was).... een zestal maken. Het Provinciaal Kerkbestuur maakte van dit zestal een drietal. En de Koning benoemde uit dit drietal den man, die in het Classicaal Bestuur zou zitting nemen.

Of er verder nog meer te doen was.

Ja — de Class. Vergadering mocht ook nog aanhooren het verslag van de *Classicale Weduwenbeurs* en van andere *fondsen*, en over deze aangelegenheden mochten zij besluiten nemen.

Was er nog meer?

Ja — er werd ook voor een classicalen maaltijd gezorgd; daar mocht men aan deelnemen.

Of er ook nog over kerkelijke aangelegenheden gesproken werd? Of over de belijdenis?

Neen! Dat was niet goed voor »de kalme rust« waarop men zoo zeer prijsstelde in die dagen.

En dus voor het opmaken van een zestal, vóór het aanhooren van een financieel verslag en voor het deelnemen aan een maaltijd ging jaar op jaar predikant en ouderling ter Classicale Vergadering!

Dat bleef van 1816 tot 1852.

Toen kwam er een heele kleine verandering. Want toen werden de benoemingen *rechtstreeks*, d. w. z. de koning trok zich van Kerkelijke benoemingen terug en liet deze aan de Kerk zelve over.

Zoo benoemt dus tegenwoordig de Classicale vergadering de leden voor het Classicaal Bestuur en voor het Prov. Kerkbestuur. Maar ook mag de Class. Verg. nu een verslag aanhooren van de werkzaamheden van het Class. Bestuur over het afgeloopen jaar; en — wat meer gewichtig is — ook worden tegenwoordig alle voorgestelde reglementsveranderingen of nieuwe wetsvoorstellen aan het oordeel der Class. vergadering onderworpen, en kan alzoo op de vergadering over veel en velerlei, betrekking hebbend op het godsdienstig en kerkelijk leven, gesproken worden.

Maar.... besturende en rechtsprekende macht heeft de Classicale Vergadering dus niet meer. Deze is met de nieuwe organisatie bijna geheel in handen gegeven van het Classicaal Bestuur, Provinciaal Kerkbestuur en de Algemeene Synode — behoudens wat in deze ook nog aan den Kerkeraad is.

De samenstelling der verschillende Bestuurscolleges was in 1816 tot 1852 aldus:

de leden des Kerkeraads werden niet door al de lidmaten der gemeente gekozen, maar door den Kerkeraad benoemd; de gemeente had alleen het recht om hare bezwaren tegen de benoemden in te brengen. Dit duurde tot 1867. Want hoewel in 1852 te dezen opzichte eene andere bepaling was vastgesteld, kwam die eerst in 1867 tot uitvoering. De Kiescolleges brachten toen de heele gemeente (stemgerechtigde mans-lidmaten) op de been, maar er was geen leiding van het ambt en een dubbeltal werd door den Kerkeraad niet meer aangeboden aan de gemeente, zooals vroeger onder de Dordtsche Kerkorde gewoonte was geweest.

De leden van het Classicaal Bestuur werden in 1816 voor de eerste maal rechtstreeks door den Koning benoemd; en vervolgens kreeg de Class. Vergadering het recht, een 6 tal te maken voor elke vacature, terwijl het Prov. Kerkbestuur uit dit 6 tal een drietal opmaakte, dat aan den Koning werd aangeboden, die hieruit iemand benoemde.

De leden van het Provinciaal Kerkbestuur werden ook de eerste maal rechtstreeks door den Koning benoemd; was later eene benoeming voor det Bestuur noodig, dan maakte het Class. *Bestuur* een 6 tal; door het Prov. Bestuur tot drietal verminderd, werd ook dit den Koning aangeboden, die daaruit het lid benoemde.

De leden der Algemeene Synode werden de eerste maal ook rechtstreeks door den Koning benoemd. Zij waren, gelijk we reeds zagen, de elf leden van de consuleerende Commissie — die zich helaas! eerst voor de benoeming in die commissie en daarna voor de benoeming in die eigenaardige Synode lieten vinden. Dit elftal werd aangevuld met drie andere predikanten en.... één ouderling; benevens drie praeadviseerende professoren, afgevaardigd door de godgeleerde faculteiten der drie hoogescholen te Leiden, Utrecht en Groningen.

De Koning benoemde den Voorzitter, den vice-Voorzitter en den Secretaris der Synode.

Later hadden de Provinciale Kerkbesturen de benoemingen te doen, van een lid uit hun midden tot bijwoning der Synodale vergadering.

Behalve door de wijze van benoeming treedt het verschil met den vroegeren vorm van bestuur duidelijk aan het licht door de weinige ouderlingen, welke in de genoemde besturen zitting hadden. Het Class. Bestuur had slechts één ouderling; zoo ook het Prov. Kerkbestuur; zoo ook de Synode.

Van lastbrieven of opdracht aan de benoemden wilde het Algemeene Reglement van 1816, gelijk ook nu nog, *niets* meer weten. Hadden de afgevaardigden voorheen het gevoelen der vergaderingen, die hen kozen, over te brengen, na 1816 zijn zij, die in eenig Bestuur zitting hebben, aan geene lastbrieven meer gebonden.

Het doet 't hart toch goed, en kweekt hoop, dat er weer zoo krachtige stemmen uit den boezem der Ned. Herv. Kerk opgaan.

Officieele Berichten.

Kort verslag der vergadering van de classis Haarlem der Geref. Kerken op 15 Sept. 1914.

Het moderamen bestaat uit D.D. H. Hummelen, praeses; E. Schouten, scriba; J. de Vries, assessor.

Het rapport der commissie in zake het bezwaarschrift der belijdende leden te B. (gem. N.-V.) wordt goedgekeurd en de conclusie aanvaard.

Het rapport van den gehouden classicalen Zendingsdag spreekt van weinig bezoek, maar rijk geestelijk genot. Besloten wordt D.V. het volgend jaar weer een Zendingsdag te houden. Wellicht op een andere plaats.

Aan Ds. Mulder van Haarlem, die emeritaat aangevraagd heeft, wordt, op de meest eervolle wijze, ontslag uit den dienst der classis verleend. Het afscheid van dezen broeder uit de classis getuigt van veel waardeering en wederzijdsche liefde.

De vacaturediensten worden geregeld. De kerk van Wormer zal in dit trimester geholpen worden door: Sloterweg, Westzaan en Krommenie.

Haarlem A door Beverwijk en Koog-Zaandijk; Velsen door Haarlem B; Halfweg door Hoofddorp.

Dit jaar zal geen kerkvisitatie gehouden worden.

Namens de classis:

E. SCHOUTEN, *h. t. scriba.*

— —

Kort Verslag van de Vergadering der Kerken uit de classis Almkerk, gehouden te Almkerk, 17 Sept.

Art. 1. De praeses der roepende kerk opent de vergadering, laat zingen Psalm 33 : 11, leest voor Matth. 24 : 1—14 en gaat voor in gebed.

Art. 2. De praeses wenscht de kerk van Sleeuwijk geluk met de voorspoedige roeping, hoopt dat de kerk van Nieuwendijk ook spoedig verblijd moge worden, en wenscht Ds. van der Zanden wijsheid toe om in de roeping, die hij ontving, naar 's Heeren wil te handelen.

Art. 3. De credentiebrieven worden nagezien en in orde bevonden. Aan een broeder diaken wordt keurstem verleend.

Art. 4. Het moderamen wordt als volgt samengesteld: Ds. Pontier, praeses; Ds. de Jong, assessor; Ds. van Rennes scriba.

Art. 5. De notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Art. 6. In verband met een advies den kerkeraad van W. gegeven op de vorige classicale vergadering, wordt een motie aangenomen, waarin er bij genoemden kerkeraad ten sterkste op wordt aangedrongen, om het advies der classis op te volgen.

Art. 7. Het onderzoek naar Art. 41 loopt bevredigend af.

Art. 8. Rapport wordt uitgebracht aangaande den Evangelisatie-arbeid in Noord-Brabant en Limburg. Uit dit rapport blijkt, dat die arbeid nog al belemmering ondervindt in verband met de tijdsomstandigheden en dat de gelden spaarzamelijk vloeien.

Art. 9. Een voorstel wordt aangenomen om de kerkvisitatie uit te stellen tot het a.s. voorjaar.

Art. 10. De vacaturbeurten worden geregeld. Giessen-Rijswijk, 27 Sept. Ds. Pontier; 18 Oct. Ds. van Rennes; 8 Nov. Ds. van der Zanden; 29 Nov. Ds. Boeyinga. Meeuwen, 4 Oct. Ds. de Jong; 18 Oct. Ds. Pontier; 1 Nov. Ds. van Rennes; 15 Nov. Ds. van der Zanden; 29 Nov. Ds. Boeyinga; 13 Dec. Ds. Bosch.

Art. 11. Een volgend kwartaal zal er worden gecollecteerd voor Theol. school en Hulpbeh. kerken buiten de classis.

Art. 12. De volgende class. vergadering zal D.V. gehouden worden 17 December te Nieuwendijk te 9½ u. Roepende kerk Werkendam A.

Art. 13. Na inning der collecten en onkosten en de gebruikelijke rondvraag gaat de assessor voor in dankgebed en sluit de praeses de vergadering.

Op last der classis:

G. M. VAN RENNES, *scriba.*

Buitenland.

Duitschland. Gebrek aan Veldpredikers. Verootmoediging.

Ds. Werner Werthem van Bonn heeft in de *Reichsbote* er over geklaagd, dat terwijl voor den bewonderenswaardigen opmarsch van het leger alles tot in de kleinste bijzonderheden geregeld was en alles even prachtig van stapel liep, de geestelijke verzorging der oprukkende troepen veel te wenschen overlaat. Te Bonn trokken een groot aantal Roomsche geestelijken met de troepen mede. Maar een predikant der Evangelisch Luthersche kerk was niet te vinden. Vele Evangelische soldaten klagen er over, dat zij geen veldprediker te zien krijgen, terwijl hun Roomsche krijgsmakkers daarover geen klagen hebben. Dat op dit gebied niet alles in orde is, blijkt uit een brief van een jong predikant, die, omdat hij den officiersrang niet heeft, als hospitaal-verpleger den veldtocht medemaakt. Deze schreef den 21sten Augustus uit België: „In het Jezuïetenklooster alhier vond ik enkele Nieuwe Testamenten. Het bleek, dat een Belgische broeder die aan de inwendige zending arbeidt, deze verdeeld had. Ik ging tot hem, en hij verhaalde mij, dat hij aan vier Duitsche soldaten het Avondmaal bediend en twee begraven had. Bovendien had nog een Protestantsch predikant onder de soldaten gewerkt. Des Zondags heb ik voor 500 soldaten in verschillende hospitalen gesproken. De blijdschap, waarmede soldaten en officieren het wijzen op God ontvangen, maakt zelfs den meest inspannenden arbeid licht".

Uit een andere plaats in België, waarheen de hospitaal-afdeeling waartoe de jonge predikant behoorde, gezonden werd, schreef hij: »Als hospitaalverpleger heb ik vele moeilijkheden te overwinnen. Maar ik kan toch volgens mijne roeping arbeiden. En dat is de hoofdzaak. Ik hoop, dat daarin geen verandering komt, want de nood op godsdienstig gebied is zeer groot. Men denke zich in: 2000 gewonden, waarvan sommigen zwaar gewond zijn, en geen predikant! Als ons hospitaal verderop wordt opgeslagen, is daar voor de vele gewonden weder geen predikant. Het is haast niet te gelooven. Maar het is zoo. Wanneer zal er eindelijk iets gedaan worden? De Roomsche kerk heeft beter gezorgd."

De Feldprobst Dr. Wölfling heeft zich dit schrijven aangetrokken; hij verklaarde dat, behalve de veldpredikers, voor elke divisie een gelijk aantal buitengewone veldpredikers medegetrokken zijn. Dit is niet geschied nadat een brief aan de Keizerin gezonden was, maar op initiatief van de bevoegde autoriteit. Maar al is het aantal veldpredikers verdubbeld, daarmede is niet bewezen, dat er genoeg veldpredikers zijn om geestelijken bijstand te verleenen aan gewonden en stervenden.

Gelukkig kan men constateeren, dat in Duitschland een geest van verootmoediging bij velen gevonden wordt. Het volk is zich van den ernst van den tijd dien het doorleeft, bewust. Dat bewijzen de vele bidstonden die overal gehouden worden, en die door duizenden worden gevolgd. Er is belijdenis van zonde en schuld. In een Duitsch weekblad werd de volgende belijdenis gevonden: „Wij zijn in de laatste jaren een verdorven volk geworden. Wij zijn ontzenuwd en verwijfd geworden. Wij zijn een volk van geldbejag en geldgewin geworden. Wij hebben ons laten beheerschen door weelde en wellust, om daarin op en onder te gaan. Wij zijn nu bijna aan Sodom en Gomorra gelijk geworden!"

Hoeveel namelooze ellende deze vreeselijkste van alle oorlogen teweeggebracht heeft, toch doet het weldadig aan, zulk een toon te beluisteren. Ach, mochten blijvende vruchten daarvan gezien worden!

Men is er in Duitschland van overtuigd, dat het land geen schuld heeft aan het uitbreken van den oorlog. Maar het wordt ook gevoeld, dat de oorlog een tuchtroede Gods is. En dat Duitschland die tuchtroede verdiend heeft, wordt beleden. Gedurende den langen tijd van vrede zijn ongeloof, Godvergetelheid, materialisme, Mammondienst, genotzucht, weelderigheid, onzedelijkheid, in alle geledingen des volks op verontrustende manier doorgedrongen. Hebben niet ernstige mannen telkens weer opnieuw moeten zeggen: „Zoo kan het niet voortgaan, de gerichten Gods kunnen niet uitblijven". Het Duitsche volk heeft oorzaak genoeg om zich diep voor God te verootmoedigen en te zeggen: »Wij hebben gezondigd, Heere, vergeef ons". Wanneer het deze taal niet weet te vinden, heeft het bij de vele tegenstanders nog de allerernstigste: God zelf. Is het Duitsche volk daartoe gekomen? Als ons niet alles bedriegt, dan meenen wij dat de beginselen daarvoor aanwezig zijn. De Heere ontferme zich niet alleen over Duitschland, maar ook over de andere volken die door de ontzetting van den oorlog aangegrepen zijn.

GEMENGD NIEUWS

Zionisme. Door den dood van den heer David Wolffsohn van Keulen, leider van de Zionistische beweging, is een man van beteekenis heengegaan. Hij streed er sterk voor, dat Israël als zelfstandige natie zou herleven, om zich in Palestina te vestigen. Hij is heengegaan terwijl de Joden met vele heidensche volken gewikkeld zijn in een strijd, waardoor het plan tot een krachtige beweging om Palestina door Joden te laten bewonen, tot in het verre verschiet verschoven wordt.

Men beweert, dat op het oogenblik 400,000 Joden in verschillende legers in den grooten oorlog opgetrokken zijn. Sedert de verwoesting van Jerusalem zijn er nog nooit zooveel Joden gewapend, geweest. En nu hoopt men in Engelsche kringen, dat als de Czar zijn belofte van emancipatie der Joden houdt, en wanneer de oorlog ten gunste van Engeland uitloopt, dat er dan zulke veranderingen in Klein-Azië en Syrië zullen plaats hebben, dat de verwachting der Zionisten zal bewaarheid worden. Wij zijn zoo vrij achter dit alles een vraagteeken te plaatsen. De Russische Czar heeft gedurende den oorlog met Japan volkomen vrijheid van consciëntie aan al zijn onderdanen beloofd. Hoe weinig is daarvan terecht gekomen! Engeland hoopt er op, dat als Duitschland verslagen is, het zijn invloed in de Leva t zal kunnen uitbreiden, zoodat men hoopt op een door Joden bevolkt Palestina onder protectoraat van Engeland. Maar zoo ver is het nog niet.

Jerusalem's muren. Volgens de *Washington Star* grijpen in de stad Jerusalem belangrijke veranderingen plaats. Zoo worden door de regeering de oude muren ten verkoope aangeboden als materiaal voor nieuwe gebouwen. Zouden die muren, van zoo grooten omvang en die op sommige plaatsen wel 40 voet hoog zijn, geheel verdwijnen? Dan kan het oude Israël zijn weeklachten niet meer opheffen bij de muren, die nog herinneren aan de dagen toen Jeruzalem bloeide.

Eene proclamatie van den President der Vereenigde Staten. De president der Vereenigde Staten van N.-Amerika heeft zich, gelijk bekend is, bij de Europeesche Mogendheden die elkander beoorlogen, aangeboden als bemiddelaar. Maar minder bekend is het, dat hetzelfde Staatshoofd eene proclamatie heeft gericht tot het volk van N.-Amerika, waarbij dit uitgenoodigd wordt te bidden voor het herstel van den vrede in Europa.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

DE SPEELMAN.

XXV.

TEN VERVOLGE.

Terwijl alzoo muziek en zang — al was het juist geen welluidende — van allen kant weerklonk, had Louise herhaaldelijk rondgezien alsof zij iets zocht.

»Zou de speelman hier ook zijn?« vroeg zij eindelijk.

»De speelman? wien bedoel je?« vroeg mevrouw Maanszoon.

»Och« zei haar dochter, »ze bedoelt den man met de fluit die rondgaat bij de huizen. U weet wel die man met het gebrekkige been. Maar die is zoo vroom; die zal wel niet hier....

Louise zag het meisje verbaasd aan. Mama haastte zich haar dochter in de rede te vallen met de opmerking:

»De goede man zou het hier zeker te druk vinden. Daarbij als er zooveel spellui zijn, is er voor hem toch weinig te verdienen.

Louise zei niets. Ze dacht aan het mooie lied van den Goeden Herder, en hoe goed het zou zijn als velen het hoorden. Doch tegelijk, hoe jong zij ook was, begon zij er iets van te gevoelen, dat zulk een zang tot lof van God en de Heere Jezus hier op de ruwe, woelige kermis niet thuis behoorde. En weer kwam een sterk verlangen bij haar op, om heen te gaan.

In het beestenspel waar ieder nog gaarne even een kijkje wou nemen, was het vrij wat rustiger dan in de volte daar buiten. Zulk een beestenspel geleek voor een deel op onze tegenwoordige dierentuinen of diergaarden, welke men toen